gyei Varsolc iskoláiról van szó. Eközben a négy marosvásárhelyi és öt kolozsvári oktatási intézmény majdhogynem az első húsz hely felét foglalja el, a többi helyen is inkább megyeszékhelyek és nagyobb városok szerepelnek, mint Szatmárnémeti vagy Székelyudvarhely.

Innen nézve ugyan érthető, hogy miért szívja el egy-egy nagyobb város a falusi diákságot, de ez aligha vigasztalja például a Székelyudvarhelyhez közeli Szentegyháza Gábor Áron Líceumának tanári karát. Ugyanakkor az is feladatot adhat az oktatási rendszerünk megreformálásán töprengőknek, hogy a székely diákok összerdélyi magyar diákságon belüli nagyobb arányának dacára a legjobb húsz erdélyi magyar oktatási intézmény között alig találunk székelyföldit. Amennyiben a marosvásárhelyi Európa Általános Iskolát is székelyföldinek számítjuk, akkor is csak hét székelyföldi oktatási intézmény szerepel az első húsz között, ami a székely diákok arányát tekintve roppant alacsonynak mondható. A helyzet minden bizonnyal összefüggésben állhat azzal, hogy a rangsor figyelembe veszi a román érettségin elért eredményeket, ami jelentősen rontja a székelyföldiek esélyeit.

A falusi oktatási intézmények versenyesélyeit jelentősen rontja az is, hogy miközben alig vannak jelen az első húsz erdélyi magyar intézményben, addig az utolsó húsz helyre pillantva jóformán csakis falusi/községi oktatási intézményeket találunk, főként Szatmár és Bihar megyeieket, és egy technológiai líceumot leszámítva mindegyikük általános iskola. Az erősen vegyes lakosságú két megyében pedig az ilyen mértékű leszakadást a szülők habozás nélkül „büntetik": vagy román osztályokba íratják gyerekeiket, vagy a közeli városba, és még itt sem biztos, hogy a magyar kínálatot választják. A szatmári és bihari eredményeket az is jól mutatja, hogy míg középiskolai szinten a magyarok – függetlenül attól, hogy székelyföldi vagy azon kívüli középiskoláról beszélünk – az országos versenyben tudnak tartani egy közepes szintet, addig az általános iskolai oktatási rendszerünk a szórványvidéken haldoklik.

Az országos rangsort figyelve az eredmény még elkeserítőbb: a TEMPO 2018-as felmérése szerint Romániában 2018-ban nagyjából 5728 egyetem előtti oktatási intézmény működött (az óvodákat és bölcsődéket nem számítva), az országos lista utolsó húsz helyén pedig a fent említett általános iskolák tanyáznak, ami szörnyű állapotokat jelez!

Az erdélyi magyar oktatással foglalkozó szakembereknek előbb-utóbb két strukturális, a rendszert alapjaiban megváltoztató reformot kell megvalósítaniuk: megfordítani a nagyvárosi iskolák elszívó hatását, amelynek következményeként a falusi/községi oktatás kerülhet veszélybe, valamint változtatni a román nyelv oktatásán a székelyföldimagyar diákok számára. A falusi/községi oktatásról szólva pedig elkerülhetetlen a színvonal emelésének problémája, ami komoly anyagi terhet róhat a magyar közösségre, amennyiben a szülőkre hárítják a költségek egy részét – megoldást jelenthetnek viszont az uniós támogatások, ám ezek lehívásában a magyar oktatási intézmények vezetői még nem tűnnek túl erősnek.

Ugyanakkor a falusi általános iskolai oktatás elhanyagolása hosszú távon a városi középiskolákat is veszélybe sodorja: ahogy azt fentebb kimutattuk, a nagyvárosok jelentős része az agglomerációból érkező diákokat is felszívja, ennek hiányában azonban elakadhat az utánpótlás, ami főként a csak magyar nyelvű középiskolákon csattan a legerősebben, tekintve hogy egy román iskola magyar tagozatán egy osztály beindításhoz még nem kell annyi gyerek, mint egy egész középiskola hatékony, többtagozatos működtetéséhez. Az, hogy valamit nem jól csinálunk, nemcsak a 2019-es rangsorból derül ki, hanem a korábbi évekkel való összehasonlításból is: dacára annak, hogy kevesebb egyetem előtti oktatási intézménnyel kell versenyeznünk, még a legjobb magyar középiskolának számító Bolyai Farkas Líceum is rontott országos rangsorolásán.

> **A falusi oktatási intézmények versenyesélyeit jelentősen rontja az is, hogy miközben alig vannak jelen az első húsz erdélyi magyar intézményben, addig az utolsó húsz helyre pillantva jóformán csakis falusi/községi oktatási intézményeket találunk.**

Milyen következtetéseket vonhatunk le mindebből?

Azt ugyanakkor mindenképp el kell mondanunk, hogy az iskolák rangsorolása a nyolcadik osztály végén szervezett országos felmérési vizsgák, illetve az értettségin elért eredmények alapján történik, amelyen a román nyelv és irodalom ismerete alapvető követelmény. Innen adódik az oktatási rendszerünket érintő másik nagy probléma, a román nyelvhez való viszonyunk. Egyrészt az állam által nyújtott módszertan eddig semmiféle eredményre nem vezetett, ez jól látható a tömbmagyar vidéken felnövekvő gyerekek román nyelvet illető hiányosságaiból. Másrészt azáltal, hogy a helyzet pótlására sem találunk ki rendszereket (szervezett magánórák stb.), tulajdonképpen a munkaerőpiacról, a színvonalasabb egyetemi képzésekről zárjuk ki gyerekeinket. Miközben iskoláink rangsorolásában fontos szerepet játszik a román nyelv és irodalomból elért eredmény, addig pont emiatt is kerülünk hátrébb, mert ezek a rangsorok akár anyagi előnyöket is jelenthetnek az iskoláknak – azaz a román nyelvi hiányosságaink pénzben is mérhetők!

A rendkívül komplex helyzet megoldásért kiált, de azért azt nyugodtan kijelenthetjük, hogy még nem jutottunk el a 24. órába – magyarán most van itt az ideális ideje annak, hogy az erdélyi magyar oktatás rendszerét úgy alakítsuk át, hogy az a következő évtizedek kihívásainak is megfeleljen. Az, hogy nincs vészhelyzet, nem jelenti azt, hogy nem szorít az idő, csak annyit, hogy – egyelőre! – nem kell kapkodva belenyúlnunk az iskolai hálózatba. Ugyanakkor az elmúlt évek alatt megismert problémák, az egyre gyakrabban megjelenő aggasztó statisztikák és az azokhoz kapcsolódó elemzések már megengedik azt, hogy a problémát részleteiben és mélységében is olyan szinten ismerjük, hogy arra jó és okos válaszokat tudjunk adni.

Van még remény, de dolgozni is kell!

A helyzet tehát korántsem annyira reménytelen, mint amennyire azt elsőre gondolnánk: ha természetes számokban mérve sajnálatos módon fogynak is a magyar diákok, arányaiban nézve nem állunk rosszabbul, mint az 1990-es évek elején, közvetlenül a forradalom után, bár a helyzet rózsásnak sem mondható. Ugyanakkor alapvetően változtatni kell mind oktatásunk módszertanán, mind az ahhoz való viszonyunkon, legalábbis ez derül ki a továbbiakban részletesebben taglalt számokból, adatokból. A változtatás szükségessége nem lehet kérdés: világunk olyan mértékben változott meg – akár csak a tíz évvel ezelőtti viszonyokhoz képest –, hogy globálisan mindenütt ez foglalkoztatja az oktatási rendszereket. Az erdélyi magyarságon belül viszont a kisebbségi helyzetből adódóan még egy gond bejön a képbe: meg tudjuk-e őrizni anyanyelvi oktatásunkat akkor, amikor már nemcsak a román, hanem akár az angol nyelv is versenytársunk lesz az oktatási rendszerben? Tudunk-e válaszokat adni arra, hogy az egyre inkább munkaerőpiaci orientáltságú oktatási rendszerek sem globálisan, sem lokálisan nem számolnak egyelőre azzal, hogy hamarosan, a következő évtizedekben várhatóan gyökeresen átalakul a munka fogalma, a gyorsuló ütemben zajló változások miatt könnyen elképzelhető, hogy mire a nebuló befejezné egy szakma kitanulását, addig maga a szakma szűnik meg. Ráadásul a munkaerő piachoz igazított oktatás nélkülözi – vagy legalábbis másodrangúként kezeli – az irodalom, a művészeti és úgy általában a bölcsészethez kötődő tantárgyakat, ami olyan generációkat eredményezhet, melyeknek tagjai ugyan kitűnő biogépként viselkednek munkahelyükön, de az anyanyelvhez, szülőföldhöz fűződő érzelmeiket nem fogják sem ismerni, sem kezelni tudni, sem megélni, mert egyszerűen nem ismerik fel, nem lesz szavuk rá, hogy elmondják.

A kisebbségi helyzetünkből adódó problémákon túl tehát szembesülnünk kell a globális oktatási rendszerek hozzánk is elérkező kisebb-nagyobb kihívásaival – hogy aztán mindez mikor kerül fel a magyar értelmiségi elit és főként a törvénymódosítások kiverekedéséhez szükséges politikai osztályunk napirendi pontjai közé, az jó kérdés, de a jelenlegi közbeszédben zajló folyamatokat figyelve meg kell állapítanunk, hogy még beszélni is alig beszélünk ezekről. Az egyetemi oktatás egy része nemes egyszerűséggel diplomagyártássá züllött, a „magas" szakmákban, mint az orvosképzés vagy a jelenleg biztos karriert és egzisztenciális biztonságot nyújtó IT-szakmán belül a magyar nyelvnek nincsenek hadállásai. Előbbi esetében a marosvásárhelyi orvosi egyetem magyar karának soha meg nem alakulása, utóbbiban az angol nyelv egyeduralma nyomja el a hangunkat.

Első lépésben talán nem ártana egy olyan közvitát indítani, amelybe nemcsak a nagyvárosi értelmiségi elit, hanem a falusi/községi oktatásban részt vevők – tanárok, tanítók, szülők – is bekapcsolódnak, ennek azonban egyelőre a keretét sem tudjuk felmutatni, ahogy a Kilátó sem tud választ adni minden gondunkra. Ám a számok tükrében igyekeztünk bemutatni oktatási rendszerünk problémáinak egy szeletét – talán nem kerülik el döntéshozóink figyelmét sem a fenti hasábokon felvetett gondok.

Iskolafelújítás Varságon. Magyar állami támogatás nélkül nem megy

▼ KORÁBBI FELVÉTEL: VERES NÁNDOR